



NAJWYŻSZA IZBA KONTROLI
Departament Nauki, Oświaty i Dziedzictwa Narodowego

KNO.410.003.05.2019

Pan Adam Struzik
Marszałek Województwa Mazowieckiego
ul. Jagiellońska 26
03-719 Warszawa

WYSTĄPIENIE POKONTROLNE

P/19/023 Ochrona materialnego dziedzictwa kulturowego mniejszości narodowych

I. Dane identyfikacyjne

Jednostka kontrolowana	Urząd Marszałkowski Województwa Mazowieckiego w Warszawie ¹ , ul. Jagiellońska 26, 03- 719 Warszawa.
Kierownik jednostki kontrolowanej	Adam Struzik, Marszałek Województwa Mazowieckiego od 2001 r. (akta kontroli str. 1-2)
Zakres przedmiotowy kontroli	1. Działania na rzecz ochrony materialnego dziedzictwa kulturowego mniejszości narodowych. 2. Współpraca z właściwymi podmiotami przy realizacji działań i celów ochrony materialnego dziedzictwa kulturowego mniejszości narodowych.
Okres objęty kontrolą	Lata 2016–2019 (do czasu zakończenia kontroli), z wykorzystaniem dowodów sporządzonych przed tym okresem, jeżeli miały wpływ na ocenę kontrolowanej działalności.
Podstawa prawna podjęcia kontroli	Art. 2 ust. 2 ustawy z dnia 23 grudnia 1994 r. o Najwyższej Izbie Kontroli ² .
Jednostka przeprowadzająca kontrolę	Najwyższa Izba Kontroli Departament Nauki, Oświaty i Dziedzictwa Narodowego.
Kontrolerzy	Grzegorz JasioneK, doradca ekonomiczny, legitymacja służbowa nr 18515.

¹ Dalej: „UMWM”.

² Dz. U. z 2019 r. poz. 489, dalej: „ustawa o NIK”.

II. Ocena ogólna³ kontrolowanej działalności

OCENA OGÓLNA

Najwyższa Izba Kontroli pozytywnie ocenia działania Samorządu Województwa Mazowieckiego podejmowane na rzecz ochrony materialnego dziedzictwa kulturowego mniejszości narodowych oraz współpracę prowadzoną w tym zakresie z jednostkami samorządu terytorialnego oraz organami ochrony zabytków.

Uzasadnienie
oceny ogólnej

Samorząd Województwa Mazowieckiego w latach 2016-2017 dokonał diagnozy stanu ochrony zabytków znajdujących się na terenie województwa mazowieckiego, a wyniki tej diagnozy były efektem współpracy Samorządu Województwa m.in. z organami ochrony zabytków i jednostkami samorządu terytorialnego. Efektem przeprowadzonej diagnozy było opracowanie i przyjęcie wojewódzkiego programu opieki nad zabytkami w województwie mazowieckim na lata 2018-2021. Działania Samorządu Województwa Mazowieckiego w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego mniejszości narodowych były realizowane przede wszystkim poprzez dofinansowanie projektów realizowanych przez organizacje reprezentujące mniejszości narodowe oraz w ramach działań własnych Samorządu. W latach 2016-2018 na zadania związane z dziedzictwem kulturowym mniejszości narodowych Samorząd Województwa Mazowieckiego przekazał w formie dotacji środki w łącznej wysokości 167,4 tys. zł, a w 2019 r. planowane jest wydatkowanie środków w wysokości 119,1 tys. zł. W latach 2016-2019 (do 30 kwietnia) samorządowe instytucje kultury przeznaczyły na ochronę dziedzictwa kulturowego mniejszości narodowych łącznie 8.331,5 tys. zł, co stanowiło 1,6% wydatków ogółem tych instytucji. W 2018 r. na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane Samorząd Województwa Mazowieckiego udzielił 72 podmiotom dotacji w kwocie łącznej 6.000 tys. zł. W ramach udzielonych dotacji nie finansowano wydatków związanych z zabytkami stanowiącymi dziedzictwo kulturowe mniejszości narodowych. Działania na rzecz ochrony dziedzictwa materialnego mniejszości narodowych podejmowały muzea prowadzone przez Samorząd Województwa Mazowieckiego. Spośród 16 muzeów w 13 z nich (81,25%) znajdują się zabytki ruchome stanowiące dziedzictwo mniejszości narodowych, a cztery muzea (30,8%) wydatkowały środki na prace konserwatorskie lub restauratorskie przy tych zabytkach. W latach 2016-2019 (do 27 czerwca) w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Mazowieckiego 2014-2020⁴ na zadania związane z ochroną zabytków Marszałek Województwa Mazowieckiego zawarł 80 umów na łączną kwotę 345.316,3 tys. zł, (w tym ze środków Unii Europejskiej 187.227,0 tys. zł). Spośród 80 umów – jedno zadanie o wartości 1.996,4 tys. zł (0,6%) dotyczyło ochrony zabytków wytworzonych przez mniejszości narodowe.

Samorząd Województwa Mazowieckiego współpracował z jednostkami samorządu terytorialnego oraz organami ochrony zabytków w realizacji ochrony dziedzictwa materialnego i kulturowego mniejszości narodowych. Współpraca ta wyrażała się przede wszystkim poprzez dofinansowanie oraz współorganizowanie imprez

³ Najwyższa Izba Kontroli formułuje ocenę ogólną, jako ocenę pozytywną, ocenę negatywną albo ocenę w formie opisowej.

⁴ Dalej: „RPO WM 2014-2020”.

kulturalnych (spotkań, wystaw, projekcji i festiwali filmowych i kultury) organizowanych przez podmioty reprezentujące mniejszości narodowe.

Nieprawidłowość polegająca na braku w latach 2016-2017 wojewódzkiego programu ochrony zabytków oraz niedostosowanie uchwały Nr 54/11 Sejmiku Województwa Mazowieckiego do art. 81 ust. 1 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami⁵ w brzmieniu obowiązującym od 9 września 2017 r. – nie miały istotnego wpływu na skuteczność realizowanych działań chroniących materialne dziedzictwo kulturowe mniejszości narodowych.

III. Opis ustalonego stanu faktycznego oraz oceny częściowej⁶ kontrolowanej działalności

1. Działania na rzecz ochrony materialnego dziedzictwa kulturowego mniejszości narodowych

OBSZAR

Opis stanu faktycznego

W dniu 12 marca 2012 r. Sejmik Województwa Mazowieckiego przyjął do realizacji „Wojewódzki Program Opieki nad Zabytkami na lata 2012-2015”⁷ (dalej: „WPOnZ 2012-2015”). Był to drugi program opieki nad zabytkami realizowany przez Samorząd Województwa Mazowieckiego. Poprzedni program obowiązywał w latach 2006-2009. WPOnZ 2012-2015 zawierał m.in. wizję, cele, działania oraz zasady monitorowania obszaru opieki nad zabytkami na terenie województwa mazowieckiego. Założenia ujęte w WPOnZ 2012-2015 odnosiły się do wszystkich zabytków znajdujących się na terenie województwa mazowieckiego, bez sformułowania celów i działań dotyczących zabytków mniejszości narodowych. Z przebiegu realizacji WPOnZ 2012-2015 zostały sporządzone dwa sprawozdania: pierwsze sprawozdanie objęło lata 2012-2013, drugie lata 2014-2015. Według tych sprawozdań w 2015 r. na terenie województwa mazowieckiego znajdowały się 7.163 obiekty nieruchome oraz 20.721 obiekty ruchome wpisane do wojewódzkiego rejestru zabytków. Samorząd Województwa Mazowieckiego w 2014 r. był właścicielem 61 nieruchomości wpisanych do rejestru zabytków. Wg stanu na koniec 2016 r. na terenie województwa mazowieckiego do rejestru zabytków było wpisanych 7.210 nieruchomości, a Samorząd Województwa Mazowieckiego był właścicielem lub użytkownikiem 72 nieruchomości (obiektów) zabytkowych. Obiekty te są wykorzystywane głównie jako miejsca funkcjonowania wojewódzkich instytucji kultury, finansowane z budżetu Samorządu Województwa Mazowieckiego poprzez dotacje podmiotowe oraz dotacje celowe. Na dzień 30 czerwca 2017 r. liczba obiektów ruchomych wpisanych do rejestru zabytków wynosiła 20.727. Zarówno zabytki nieruchome jak i ruchome nie były przez UMWM klasyfikowane ze względu na kryterium przynależności do określonej mniejszości narodowej.

(dowód: akta kontroli str. 23, 34, 216-623)

⁵ Dz. U. z 2018 r. poz. 2067, ze zm. Dalej: „ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami”.

⁶ Oceny częściowe to oceny w poszczególnych obszarach badań kontrolnych. Ocena częściowa może być sformułowana jako ocena pozytywna, ocena negatywna albo ocena w formie opisowej.

⁷ Uchwała Nr 42/12 Sejmiku Województwa Mazowieckiego z dnia 12 marca 2012 r. (Dz. Urz. Woj. Maz. poz. 2901).

Z informacji uzyskanej od Mazowieckiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków na podstawie art. 29 ust. 1 pkt 2 lit f ustawy o NIK wynika, że na terenie województwa mazowieckiego w 2019 r. zarejestrowano w wojewódzkiej ewidencji zabytków i rejestrze zabytków łącznie 201 zabytków nieruchomych stanowiących dziedzictwo kulturowe mniejszości narodowych, co stanowi 2,8% wszystkich zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru i ewidencji zabytków. Spośród 201 obiektów - 67 zabytków wpisano do rejestru zabytków, a 134 wpisano do ewidencji zabytków. Spośród wszystkich zabytków stanowiących dziedzictwo kulturowe mniejszości narodowych, najliczniejszą grupę stanowiły zabytki związane z materialnym dziedzictwem kulturowym mniejszości żydowskiej – 141 (tj. 70,1% wszystkich zabytków mniejszości narodowych wykazanych w rejestrze/ewidencji), niemieckiej - 31 (15,4%), rosyjskiej – 16 (8%), mniejszości rosyjskiej jak i niemieckiej – 12 (6%) oraz jeden zabytek (0,5%) bez przypisania go do określonej mniejszości narodowej. Spośród 201 zabytków wpisanych do ewidencji/rejestru 180 zabytków (89,55%) stanowią obiekty sakralne (kościół różnych wyznań) oraz cmentarze. Pozostałe 21 obiektów (10,45%) to przede wszystkim domy mieszkalne.

(dowód: akta kontroli str. 4-12)

W okresie lat 2016-2018 UMWM przeprowadził diagnozę dotyczącą stanu ochrony zabytków znajdujących się na terenie województwa mazowieckiego. W ramach tej diagnozy, wśród 305 podmiotów (275 gmin i 30 powiatów) w 2016 r. zostały przeprowadzone badania ankietowe dotyczące ochrony i zachowania materialnego dziedzictwa regionu (opracowanie programów opieki nad zabytkami i gminnych ewidencji zabytków, określenie zasobów w gminnych ewidencjach zabytków, w tym spisanych do wojewódzkiego rejestru zabytków) oraz polityki gminy/powiatu w zakresie opieki nad zabytkami (m.in. opracowania lokalnych programów rewitalizacji, ochrony obszarów zabytkowych, tworzenia parków kulturowych). Wyniki przeprowadzonych badań zostały przedstawione Zarządowi Województwa Mazowieckiego w dniu 8 listopada 2016 r. W wynikach z tych badań nie odniesiono się do kwestii zabytków stanowiących dziedzictwo kulturowe mniejszości narodowych. We wnioskach z przeprowadzonych badań nie sformułowano wniosków dotyczących ochrony tychże zabytków. Urząd Marszałkowski na etapie opracowywania diagnozy do programu opieki nad zabytkami województwa mazowieckiego na lata 2018-2021 zwracał się do Narodowego Instytutu Dziedzictwa⁸ z prośbą o przekazanie wszelkich danych dotyczących stanu zachowania zabytków w województwie. Zakres badań został również skonsultowany z Mazowieckim Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków. Ogólnie dostępne i opracowane dane dotyczące rejestrów i ewidencji nie zawierały informacji, które z zabytków stanowią dziedzictwo materialne mniejszości narodowych. Również na podstawie danych z przeprowadzonej ankiety nie było możliwe określenie skali potrzeb w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego mniejszości narodowych. W latach 2016-2019 oraz w latach wcześniejszych Samorząd Województwa Mazowieckiego nie przeprowadzał analiz w celu określenia potrzeb finansowych w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego mniejszości narodowych. Z przeprowadzonej ankiety nie pozyskano danych dotyczących oszacowania

⁸ Dalej: „NID”.

potrzeb finansowych w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego mniejszości narodowych.

(dowód: akta kontroli str. 22-23, 662-663)

Efektom przeprowadzonej diagnozy było powołanie przez Adama Struzika Marszałka Województwa Mazowieckiego w dniu 14 sierpnia 2017 r. Zespołu ds. Wojewódzkiego Programu Opieki nad Zabytkami w województwie mazowieckim na lata 2017-2020. W skład tego zespołu powołano m.in. przedstawicieli Narodowego Instytutu Dziedzictwa, Polskiej Akademii Nauk, Akademii Sztuk Pięknych w Warszawie, Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie i Politechniki Warszawskiej. W dniu 13 listopada 2018 r. uchwałą Sejmiku Województwa Mazowieckiego został przyjęty „Program opieki nad zabytkami w województwie mazowieckim 2018-2021”⁹ (dalej: „POnZWM 2018-2021”). W części dotyczącej rekomendacji strategicznych przyjęto następujące zagadnienia:

- skoncentrować się na kształtowaniu właściwej świadomości i postaw w odniesieniu do dziedzictwa;
- bardzo starannie zaplanować i zoptymalizować system wsparcia dla działań w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami. Środki publiczne powinny być kierowane w trybach konkursowych do tych właścicieli nieruchomości bądź dysponentów obiektów, w przypadku których jest osiągnięta wymierna korzyść publiczna, w tym – zasób zabytkowy jest właściwie udostępniony mieszkańcom regionu;
- przeanalizować i upowszechniać dostępne pozafinansowe narzędzia opieki nad zabytkami;
- zadbać o rozbudowanie zasobów wiedzy fachowej o dziedzictwie. Kluczowym zadaniem wydaje się tu tworzenie cyfrowych dokumentacji dla obiektów zabytkowych;
- program powinien być skoncentrowany na niewielkiej liczbie konkretnych działań, które będą opisane precyzyjnie, łatwo rozliczalne, zakończą się wymiernymi rezultatami i stworzą mocną podstawę dla kolejnych działań w ramach następnego programu czteroletniego.

W POnZWM 2018-2021 nie ujęto postanowień odnoszących się bezpośrednio do ochrony dziedzictwa kulturowego mniejszości narodowych.

(dowód: akta kontroli str. 31-182)

W dniu 10 września 2018 r. Mazowiecki Wojewódzki Konserwator Zabytków pozytywnie zaopiniował POnZWM 2018-2021. W ocenie Mazowieckiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków projekt programu został opracowany z należytą starannością oraz na wysokim poziomie merytorycznym.

(dowód: akta kontroli str. 28-30, 183-184)

⁹ Uchwała Nr 174/18 Sejmiku Województwa Mazowieckiego z dnia 13 listopada 2018 r. (Dz. Urz. Woj. Maz. poz. 11075).

Zgodnie z art. 87 ust. 5 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z realizacji programów zarząd województwa, powiatu i wójt (burmistrz, prezydent miasta) sporządza, co 2 lata sprawozdanie, które przedstawia się odpowiednio sejmikowi województwa, radzie powiatu lub radzie gminy. POnZWM 2018-2021 został przyjęty do realizacji w dniu 13 listopada 2018 r. Termin na sporządzenie sprawozdania, o którym mowa w art. 87 ust. 5 ww. ustawy upłyne w listopadzie 2020 r.

W POnZWM 2018-2021 przyjęto, że przez monitoring realizacji programu rozumie się ciągłą, bieżącą obserwację procesu wdrażania programu, w tym cykliczne raportowanie postępów jego wdrażania. Raportowanie odbywać się będzie w cyklu dwuletnim. Realizacja programu jest monitorowana na poziomie poszczególnych przedsięwzięć, celów strategicznych oraz całych obszarów strategicznych. Za raportowanie monitoringowe odpowiadają wykonawcy poszczególnych projektów¹⁰. Na poziomie przedsięwzięć za raportowanie odpowiada Departament Kultury, Promocji i Turystyki oraz inne wskazane przez Zarząd Województwa Mazowieckiego komórki organizacyjne urzędu lub jednostki organizacyjne Samorządu Województwa Mazowieckiego realizujące dane przedsięwzięcie. Za raportowanie na poziomie celów strategicznych, obszarów strategicznych i całego Programu odpowiada Departament Kultury, Promocji i Turystyki. Do dnia zakończenia czynności kontrolnych¹¹ nie został opracowany raport z monitoringu realizacji POnZWM 2018-2021.

(dowód: akta kontroli str. 15, 179)

Zarząd Województwa Mazowieckiego dokonywał oceny realizacji wojewódzkiego programu opieki nad zabytkami obowiązującego w latach 2012-2015. W dniu 6 czerwca 2017 r. Zarząd przyjął sprawozdanie z realizacji programu (monitoring) za lata 2014-2015. Sprawozdanie zostało przekazane Sejmikowi Województwa Mazowieckiego, Generalnemu Konserwatorowi Zabytków oraz Mazowieckiemu Wojewódzkiemu Konserwatorowi Zabytków. W sprawozdaniu nie wyodrębniono problematyki w zakresie ochrony zabytków stanowiących dziedzictwo kulturowe mniejszości narodowych. Wnioski z tego sprawozdania były podstawą do opracowania wojewódzkiego programu ochrony zabytków na lata 2018-2021.

(dowód: akta kontroli str. 15-16, 179)

W latach 2016-2019 Samorząd Województwa Mazowieckiego był realizatorem projektów służących ochronie dziedzictwa kulturowego, w tym również dziedzictwa mniejszości narodowych. Ochrona dziedzictwa kulturowego opisana jest w POnZWM 2018-2021, w którym jednym z celów strategicznych jest wsparcie różnego rodzaju właścicieli obiektów zabytkowych w finansowaniu prac modernizacyjnych i renowacyjnych przy zabytkach. Wsparcie to dedykowane jest do szerokiego kręgu podmiotów. Z wnioskiem o wsparcie mógł wystąpić każdy, kto jest właścicielem, posiadaczem lub trwałym zarządcą zabytku dostępnego publicznie i posiadającego istotne znaczenie historyczne, artystyczne lub kulturowe.

¹⁰ Projektem jest realizacja pojedynczej umowy zawartej w ramach konkursu lub naboru wniosków, które są z kolei „przedsięwzięciami”.

¹¹ Do dnia 12 lipca 2019 r.

Beneficjentem mogła zostać jednostka samorządu terytorialnego, organizacja pozarządowa, kościelna osoba prawna jak również osoba fizyczna czy przedsiębiorca. Środki dotacji mogły zostać przeznaczone na prace przy zabytkach nieruchomych (murowanych, drewnianych) oraz zabytkach ruchomych, a także na prace przy obiektach małej architektury (np. kapliczkach, nagrobkach). Szereg działań realizowanych jest w ramach programów i strategii wojewódzkich np. w „Strategii Rozwoju Kultury w województwie mazowieckim na lata 2015-2020”¹², czy w ramach „Rocznych programów współpracy Województwa Mazowieckiego z organizacjami pozarządowymi oraz podmiotami wymienionymi w art. 3 ust. 3 ustawy z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie”¹³. Część projektów zawartych w Strategii Kultury 2015-2020 wdrażana jest m.in. poprzez współfinansowanie realizacji zadań publicznych w ramach otwartych konkursów ofert w obszarze kultury, sztuki, ochrony dóbr kultury i dziedzictwa narodowego. W 2019 r. obszar ten zawiera 13 rodzajów zadań publicznych, spośród których pięć odnosi się bezpośrednio do podtrzymywania materialnego dziedzictwa kulturowego mniejszości narodowych:

- zadanie nr 5 – „Zabytki i muzea – żywe atrakcje”. Projekty promujące formy i koncepcje opieki nad dziedzictwem kulturowym (zasobami muzealnymi i zabytkami);
- zadanie nr 6 – „To także nasze dziedzictwo” – dotyczy inicjatyw kulturalnych mających na celu m.in. przywracanie dziedzictwa grup etnicznych, narodowości, wspólnych religijnych, środowisk społecznych i zawodowych;
- zadanie nr 9 – „Niech nas poznają” – to inicjatywy mające na celu promowanie wzajemnego poznawania się grup odmiennych kulturowo poprzez działalność artystyczno-edukacyjną oraz animacyjno-kulturalną;
- zadanie nr 10 - „Kto ty jesteś”. Projekty promujące dialog artystyczny;
- zadanie nr 11 – „Wokół wspólnoty” – to projekty mające na celu tworzenie poczucia wspólnoty ponad różnorodnością pojedynczych ludzi.

W latach 2016-2018 w ramach otwartych konkursów ofert dla organizacji pozarządowych oraz podmiotów, o których mowa w art. 3 ust. 3 ustawy o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie, Samorząd Województwa Mazowieckiego udzielił dotacji w wysokości łącznej 167.400 zł, a w 2019 r. planowane jest wydatkowanie środków dotacji w kwocie 119.100 zł. Ze środków dotacji sfinansowano organizację m.in. następujących zadań: Dzień Kultury Żydowskiej MAZEL TOW, Warszawski Festiwal Filmów o Tematyce Żydowskiej, spacer śladami Ger po Górze Kalwarii, Ormianie współtworzą Polskę od 650 lat, spotkanie Gwiazdki z Chanuką, grodzkie wieczory z kulturą żydowską oraz Lag ba-Omer („Święto Uczonych”).

W ramach realizacji Strategii Kultury 2015-2020 oraz zadań wykonywanych przez Departament Kultury, Promocji i Turystyki UMWM, Samorząd Województwa Mazowieckiego w latach 2016-2019 (do 17 czerwca) na zadania związane

¹² Dalej: „Strategia Kultury 2015-2020”.

¹³ Dz. U. z 2019 r. poz. 688. Dalej: „ustawa o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie”.

z dziedzictwem kulturowym mniejszości narodowych przeznaczył środki w łącznej wysokości 400,1 tys. zł. Środki te zostały przeznaczone na realizację m.in. następujących zadań: Marsz Żywych 2017 r. i 2018 r., 650 rocznica nadania przez Kazimierza Wielkiego przywileju dla bp. Ormiańskiego Grzegorza, Warszawski Festiwal Filmów o Tematyce Żydowskiej oraz akcja społeczno-edukacyjna „Żonkile”.

(dowód: akta kontroli str. 662-673)

W 2016 r. Samorząd Województwa Mazowieckiego finansował funkcjonowanie 28 instytucji kultury, w tym: 18 muzeów, czterech teatrów, trzech centrów kultury i sztuki, jednej biblioteki i dwóch innych ośrodków kultury.

(dowód: akta kontroli str. 534)

Z informacji uzyskanej na podstawie art. 29 ust. 1 pkt 2 lit f ustawy o NIK od 16 muzeów¹⁴ finansowanych przez Samorząd Województwa Mazowieckiego wynika, że w 13 (81,25%) z nich znajdują się zabytki ruchome stanowiące dziedzictwo kulturowe mniejszości narodowych. Największą liczbę muzealiów wytworzonych przez mniejszości narodowe wykazało: Muzeum Regionalne w Siedlcach (935 szklanych negatywów wykonanych w atelier Adolfa Ganiewskiego (Goncwola), Państwowe Muzeum Etnograficzne w Warszawie (539 muzealiów, z których osiem dotyczy mniejszości żydowskiej, 37 mniejszości białoruskiej, 20 mniejszości litewskiej, dwa mniejszości ormiańskiej oraz 472 muzealia dotyczące kultury mniejszości huculskiej). Muzeum Regionalne Płocku posiada w swoich zbiorach 328 zabytków, Państwowe Muzeum Archeologiczne w Warszawie zbiór 207 obiektów stanowiących żydowskie dziedzictwo narodowe, a Muzeum Kultury Kurpiowskiej w Ostrołęce posiada 24 obiekty wytworzone przez ludność żydowską oraz przez mniejszość rosyjską. Muzeum Szlachty Mazowieckiej w Ciechanowie posiada 48 szt. zabytków ruchomych wytworzonych przez mniejszość żydowską, a Muzeum Niepodległości w Warszawie posiada 158 eksponatów związanych z kulturą żydowską. W trzech muzeach (Muzeum Historii Polskiego Ruch Ludowego, Muzeum Romantyzmu w Opinogórze oraz w Muzeum Zbrojowni na Zamku w Liwie) nie odnotowano zabytków ruchomych wytworzonych przez mniejszości narodowe.

Spośród 13 muzeów, w których znajdują się zabytki stanowiące dziedzictwo kulturowe mniejszości narodowych, w trzech, tj. 23% (Muzeum Regionalne w Siedlcach, Muzeum Szlachty Mazowieckiej w Ciechanowie i Państwowe Muzeum Archeologiczne w Warszawie) zabytki te stanowią wyodrębnione kolekcje. W przypadku 12 (92,3%) z 13 muzeów, zabytki stanowiące dziedzictwo kulturowe mniejszości narodowych były w latach 2016-2019 prezentowane na wystawach stałych lub czasowych. Np. w Muzeum Szlachty Mazowieckiej w Ciechanowie od 15 lat prezentowana jest wystawa pt. „Utracony Świat – ślady Rodzin żydowskich w Ciechanowie do 1942 roku”, a w Muzeum Niepodległości w Warszawie prezentowane były następujące wystawy: „Ormianie Semper Fidelis” (od 21 do 24 stycznia 2016 r.), „Narodowa sztuka białoruska” (od 18 marca do 28 maja 2017 r.), „Białorusini w Wojsku Polskim 1939-1945” (od 9 marca do 15 kwietnia 2017 r.)

¹⁴ Nie skierowano pisma z prośbą o informację do Muzeum Azji i Pacyfiku w Warszawie oraz Stacja Muzeum w Warszawie (prowadzonego wspólnie z PKP S.A.).

oraz „Historia i zagłada Żydów Bocheńskich – Żyli wśród nas...”, Getto w Bochni” (od 26 stycznia do 16 maja 2018 r.).

W latach 2016-2019 (do 18 czerwca) spośród 13 muzeów, w których znajdują się zabytki stanowiące dziedzictwo kulturowe mniejszości narodowych, w czterech (30,8%) sfinansowano prace związane z konserwacją lub naprawą muzealiów należących do mniejszości narodowych. Łączne wydatki z tym związane wyniosły 6.925,57 zł.

(dowód: akta kontroli str. 625-640, 642-661, 664, 678)

Wydatkowanie środków na odbudowę, utrzymanie i zabezpieczenie zabytków będących w zarządzie Samorządu Województwa Mazowieckiego odbywało się w ramach planów finansowych samorządowych instytucji kultury. W latach 2016-2019 (do 30 kwietnia) wydatki instytucji kultury podległych Samorządowi Województwa Mazowieckiego wyniosły ogółem 511.680,9 tys. zł, co stanowiło 6,6% wydatków ogółem Samorządu Województwa Mazowieckiego w latach 2016-2019¹⁵.

W latach 2016-2019 (do 30 kwietnia) na zadania związane z odbudową, utrzymaniem i zabezpieczeniem zabytków, instytucje kultury wydatkowały łącznie 48.176,1 tys. zł, co stanowiło 9,4% wszystkich wydatków poniesionych przez te instytucje oraz 0,6% wydatków ogółem Samorządu Województwa Mazowieckiego.

Wydatki samorządowych instytucji kultury województwa mazowieckiego w latach 2016-2019 (do 30 kwietnia) na ochronę dziedzictwa kulturowego mniejszości narodowych wyniosły łącznie 8.331,5 tys. zł, co stanowiło 1,6% wydatków łącznych poniesionych przez te instytucje w latach 2016-2019 (do 30 kwietnia) oraz 0,1% wydatków ogółem Samorządu Województwa Mazowieckiego.

(dowód: akta kontroli str. 676)

W latach 2016-2019 (do 30 kwietnia) jedna jednostka (instytucja kultury) Samorządu Województwa Mazowieckiego otrzymała trzy dotacje na zadania związane z odbudową, utrzymaniem i zabezpieczeniem zabytków stanowiących dziedzictwo kulturowe mniejszości narodowych. Dotacje zostały udzielone z budżetu miasta Płocka na rzecz Muzeum Mazowieckiego w Płocku w łącznej kwocie 750 tys. zł (w 2017 r. - 250 tys., w 2018 r. - 250 tys. zł i w 2019 r. - 250 tys. zł). Środki przyznanych dotacji zostały w całości (100%) wykorzystane przez Muzeum Mazowieckie w Płocku.

(dowód: akta kontroli str. 676)

W latach 2016-2019 (do 27 czerwca) instytucje kultury podlegające Samorządowi Województwa Mazowieckiego złożyły łącznie 41 wniosków o dofinansowanie zadań związanych z odbudową, utrzymaniem i zabezpieczeniem zabytków. Spośród 24 wniosków rozpatrzonych pozytywnie, 15 zadań zostało dofinansowanych ze środków, których dysponentem był Minister Kultury i Dziedzictwa Narodowego¹⁶,

¹⁵ W latach 2016-2019 (do 31 marca) łączne wydatki Samorządu Województwa Mazowieckiego wyniosły: w 2016 r. - 2.247.494,4 tys. zł, w 2017 r. - 2.299.038,6 tys. zł, w 2018 r. - 2.638.593,9 tys. zł, w 2019 r. (do 31 marca) - 574.440,3 tys. zł; bip.mazovia.pl/wojewodztwo/finanse-i-mienie/budzet.

¹⁶ Muzeum im. J. Malczewskiego w Radomiu (osiem zadań), Biblioteka Publiczna m. st. Warszawy, Stacja Muzeum w Warszawie, Państwowy Zespół Ludowy Pieśni i Tańca „Mazowsze” w Karolinie, Muzeum

pięć zadań ze środków Unii Europejskiej¹⁷, a cztery zadania ze środków jednostki samorządu terytorialnego¹⁸. Dofinansowane zadania nie dotyczyły bezpośrednio dziedzictwa kulturowego mniejszości narodowych.

(dowód: akta kontroli str. 728, 732-734)

Zgodnie z art. 81 ust. 1 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami w trybie określonym odrębnymi przepisami dotacja na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru lub znajdującym się w gminnej ewidencji zabytków może być udzielona przez organ stanowiący gminy, powiatu lub samorządu terytorialnego, na zasadach określonych w podjętej przez ten organ uchwale. Sejmik Województwa Mazowieckiego w dniu 18 kwietnia 2011 r. podjął uchwałę w sprawie zasad udzielania i rozliczania dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków, położonych na obszarze Województwa Mazowieckiego¹⁹. W latach 2016-2017 z budżetu Samorządu Województwa Mazowieckiego nie planowano wydatków na dotacje na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków i nie udzielano na ten cel dotacji. W 2018 r. na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytkach Samorząd Województwa Mazowieckiego udzielił łącznie 72 podmiotom dotacji w kwocie łącznej 6.000 tys. zł. Z tej kwoty wydatki wykonane wyniosły 5.896,6 tys. zł (98,3%). W ramach wydatków na prace konserwatorskie nie finansowano wydatków związanych z zabytkami stanowiącymi dziedzictwo kulturowe mniejszości narodowych.

Szczegółowym badaniem objęto dokumentację z rozliczenia dotacji celowej w kwocie 180 tys. zł udzielonej przez Samorząd Województwa Mazowieckiego na rzecz Muzeum Mazowieckiego w Płocku na realizację projektu pn.: „Konserwacja muzealiów prezentujących codzienne życie nadwiślańskich osadników”²⁰. Wydatki budżetu Samorządu Województwa Mazowieckiego na ten projekt sklasyfikowano w rozdziale 92118 – Muzea, § 2800 – Dotacja celowa z budżetu dla pozostałych jednostek zaliczanych do sektora finansów publicznych. Środki dotacji zostały wydatkowane przez Muzeum na prace konserwatorskie „dziedzictwa kulturowego olendrów” i przyczyniły się do projektu budowy skansenu Osadnictwa Nadwiślańskiego w Wiączeminię Polskim. Badanie dokumentacji rozliczenia dotacji wykazało zgodność tego rozliczenia z warunkami umowy o przyznaniu dotacji.

(dowód: akta kontroli str. 652, 681-726)

Niepodległości w Warszawie, Muzeum Romantyzmu w Opinogórze, Muzeum Szlachty Mazowieckiej w Ciechanowie i Muzeum Wsi Mazowieckiej w Sierpcu.

¹⁷ Muzeum Niepodległości w Warszawie (dwa zadania), Mazowiecki Instytut Kultury w Warszawie, Muzeum Wsi Radomskiej w Radomiu i Stacja Muzeum w Warszawie.

¹⁸ W latach 2016-2019 Muzeum Ludowych Instrumentów Muzycznych w Szydłowcu otrzymało cztery dotacje od Powiatu Szydłowieckiego.

¹⁹ Uchwała Nr 43/11 Sejmiku Województwa Mazowieckiego z dnia 18 kwietnia 2011 r. w sprawie zasad udzielania i rozliczania dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków, położonych na obszarze Województwa Mazowieckiego (Dz. Urz. Woj. Maz. Nr 75, poz 2340).

²⁰ Umowa nr 400/UMWM/05/2018/KP-DU-III/3152.32 o dofinansowanie z budżetu Samorządu Województwa Mazowieckiego z dnia 27 czerwca 2018 r.

Finansowanie projektów związanych z ochroną zabytków na terenie województwa mazowieckiego zostało ujęte m.in. w Regionalnym Programie Operacyjnym Województwa Mazowieckiego 2014-2020 (dalej: „RPO WM 2014-2020”). W ramach RPO 2014-2020 dofinansowanie związane z ochroną zabytków mogły uzyskać dwa typy projektów²¹:

1. „Wzrost regionalnego potencjału turystycznego poprzez ochronę obiektów zabytkowych”. W ramach tego projektu środki dotacji mogły zostać przeznaczone na ochronę zabytków w tym na:

- rewitalizację, konserwację, renowację, rewaloryzację, modernizację, adaptację historyczną obiektów i zespołów zabytkowych wraz z otoczeniem,
- ochronę i zachowanie zabytkowych ogrodów i parków,
- zabezpieczenie zabytków przed zniszczeniem luk kradzieżą,
- usuwanie barier architektonicznych dla osób niepełnosprawnych.

2. „Poprawa dostępności do zasobów kultury poprzez ich rozwój i efektywne wykorzystanie”. W ramach tego projektu środki dotacji mogły zostać przeznaczone na ochronę zabytków, w tym m.in. na:

- inwestycje w infrastrukturę trwałą, wyposażenie służące działalności kulturalnej, zachowaniu dziedzictwa i zwiększaniu dostępności do jego zasobów,
- inwestycje infrastrukturalne, prace modernizacyjne i renowacyjne,
- wyposażenie oraz odpowiednie zabezpieczenie zbiorów,
- dygitalizację zasobów dziedzictwa kulturowego.

Beneficjentami środków mogli być: jednostki samorządu terytorialnego²², ich związki i stowarzyszenia, jednostki organizacyjne jst posiadające osobowość prawną, jednostki sektora finansów publicznych posiadający osobowość prawną, spółki prawa handlowego, w których udział większościowy – ponad 50% akcji, udziałów – posiadają jednostki sektora finansów publicznych, instytucje kultury, organizacje pozarządowe, kościoły i związki wyznaniowe, parki narodowe i krajobrazowe.

(dowód: akta kontroli str. 50-51)

Instytucją odpowiedzialną za realizację zadań wynikających z RPO WM 2014-2020 jest Mazowiecka Jednostka Wdrażania Projektów Unijnych²³. W latach 2016-2019 MJWPU przeprowadziła w ramach działania 5.3. Dziedzictwo kulturowe, konkurs na realizację projektów typu: „Poprawa dostępności do zasobów kultury poprzez ich rozwój i efektywne wykorzystanie” oraz konkurs na realizację projektów typu:

²¹ Szczegółowy opis osi priorytetowych RPO WM 2014-2020 (Działanie 5.3. Dziedzictwo kulturowe, str. 168-178), stanowiący zał. nr 1 do uchwały Zarządu Województwa Mazowieckiego nr 913/56/19 z dnia 25 czerwca 2019 r. www.funduszedlamazowska.eu/dokument/zapoznaj-sie-z-prawem-i-dokumentami/szoop-rpo-wm-2014-2020.

²² Dalej: „jst”.

²³ Uchwałą Nr 47/07 z dnia 19 marca 2007 r. Sejmiku Województwa Mazowieckiego została utworzona jednostka budżetowa pod nazwą „Mazowiecka Jednostka Wdrażania Programów Unijnych” (Dz. Urz. Woj. Maz. Nr 79, poz. 1788, ze zm.), która uczestniczy w realizacji zadań wynikających z pełnienia przez Zarząd Województwa Mazowieckiego roli Instytucji Zarządzającej dla Regionalnego Programu Operacyjnego 2017-2013 oraz Regionalnego Programu Operacyjnego 2014-2020. Dalej: „MJWPU”.

„Wzrost regionalnego potencjału turystycznego poprzez ochronę obiektów zabytkowych”. W wyniku rozstrzygnięć konkursu pn.: „Poprawa dostępności do zasobów kultury poprzez ich rozwój i efektywne wykorzystanie” Marszałek Województwa Mazowieckiego zawarł z 43 beneficjentami umowy na łączną kwotę 184.129,3 tys. zł, w tym wartość dofinansowania ze środków Unii Europejskiej wyniosła 103.870,0 tys. zł. W ramach tego typu projektów dofinansowanie otrzymało sześć instytucji kultury Samorządu Województwa Mazowieckiego, tj. Muzeum Mazowieckie w Płocku (7.264,4 tys. zł), Muzeum Romantyzmu w Opinogórze (644,3 tys. zł), Europejskie Centrum Artystyczne im. Fryderyka Chopina w Sannikach (4.587,6 tys. zł) Mazowiecki Instytut Kultury w Warszawie (6.191,1 tys. zł), Muzeum Niepodległości w Warszawie (4.919,2 tys. zł) i Muzeum Wsi Radomskiej w Radomiu (5.931,4 tys. zł) na kwotę łączną 29.538,0 tys. zł, w tym środki europejskie w kwocie 16.508,8 tys. zł.

W wyniku rozstrzygnięć konkursu na realizację projektów typu „Wzrost regionalnego potencjału turystycznego poprzez ochronę obiektów zabytkowych” zawarto umowy z 37 beneficjentami na łączną kwotę 161.187,0 tys. zł, w tym wartość dofinansowania ze środków Unii Europejskiej wyniosła 93.357,0 tys. zł. W ramach tego typu projektów dofinansowanie otrzymały trzy instytucje kultury tj. Muzeum Mazowieckie w Płocku (8.328,3 tys. zł), Muzeum Romantyzmu w Opinogórze (1.787,4 tys. zł) i Muzeum Kultury Kurpiowskiej w Ostrołęce (7.950,6 tys. zł) na kwotę łączną 18.066,3 tys. zł, w tym środki z budżetu Unii Europejskiej w kwocie 7.852,3 tys. zł.

(dowód: akta kontroli str. 741-751)

W ramach realizacji działania 5.3 Dziedzictwo kulturowe na ochronę zabytków wydatkowano środki w wysokości łącznej 345.316,3 tys. zł, w tym ze środków Unii Europejskiej 187.227,0 tys. zł. Spośród 80 beneficjentów, którzy w ramach ww. typów projektów otrzymali dofinansowanie do ochrony zabytków, w przypadku jednego beneficjenta²⁴ wydatkowano środki w kwocie 1.996,4 tys. zł (w tym 1.115,8 tys. zł ze środków Unii Europejskiej) na ochronę zabytku stanowiącego materialne dziedzictwo kulturowe mniejszości narodowej. Wydatek ten stanowił 0,6% wszystkich wydatków na ochronę zabytków w ramach realizacji RPO WM 2014-2020.

(dowód: akta kontroli str. 742-753)

Stwierdzone
nieprawidłowości

W działalności kontrolowanej jednostki w przedstawionym wyżej zakresie stwierdzono następujące nieprawidłowości:

1. W latach 2016-2017 na terenie województwa mazowieckiego nie obowiązywał program opieki nad zabytkami, o którym mowa w art. 87 ust. 1 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.

W dniu 12 marca 2012 r. Sejmik Województwa Mazowieckiego przyjął do realizacji „Wojewódzki Program Opieki nad Zabytkami na lata 2012-2015”, natomiast w dniu

²⁴ „Restauracja zabytkowego budynku modlitweno Bet-Hamidrasz w Makowie Mazowieckim pochodzącego z 1873 r. i przystosowanie na cele edukacyjne, kulturalne i turystyczne” – beneficjent Miasto Maków Mazowiecki.

13 listopada 2018 r. przyjął „Wojewódzki Program Opieki nad Zabytkami na lata 2018-2021”, co oznacza, że w latach 2016-2017 na terenie województwa brak było programu opieki nad zabytkami.

(dowód: akta kontroli str. 31-182)

Pani Tamara Borkowska Zastępca Dyrektora Departamentu Organizacji ds. Organizacyjnych UMWM wyjaśniła m.in., że prace związane z opracowaniem wojewódzkiego programu opieki nad zabytkami na lata 2016-2017 rozpoczęto w 2015 r. Główną przyczyną braku programu obowiązującego w latach 2016-2017, był brak danych oraz badań niezbędnych do opracowania diagnozy, a tym samym treści nowego programu. W 2015 r. podjęto próby zebrania aktualnych danych na temat stanu zachowania zabytków w województwie. Niestety okazało się, że Mazowiecki Wojewódzki Konserwator Zabytków ani Narodowy Instytut Dziedzictwa (dalej: „NID”) nie dysponowali danymi w tym zakresie. W 2016 r. Mazowieckie Biuro Planowania Przestrzennego w Warszawie podjęło próbę zebrania danych/badań opracowanych przez inne instytucje oraz przeprowadziło badania w formie ankiety. Zakres tych badań został skonsultowany z NID i Mazowieckim Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków. W tym samym czasie NID prowadził terenowe prace badawcze dotyczące stanu zachowania zabytków nieruchomości w kraju, których wyniki miały być dostępne najwcześniej pod koniec 2016 r. Niestety do końca 2016 r. raport z tych badań nie został opracowany. W lutym 2017 r. zwrócono się do różnych środowisk zajmujących się ochroną dziedzictwa kulturowego w regionie o wytypowanie swoich przedstawicieli do zespołu ds. opracowania POnZWM. Ostatecznie zespół ten powstał 14 sierpnia 2017 r. W grudniu 2017 r. projekt POnZWM został przekazany do konsultacji społecznych, a po uwzględnieniu uwag został przekazanych 18 czerwca 2018 r. do zaopiniowania Mazowieckiemu Wojewódzkiemu Konserwatorowi Zabytków. Po otrzymaniu pozytywnej opinii (14 września 2018 r.) w listopadzie 2018 r. program został przyjęty przez Sejmik Województwa Mazowieckiego.

(dowód: akta kontroli str. 191-192)

2. Nie dostosowano uchwały Sejmiku Województwa Mazowieckiego w sprawie zasad udzielania i rozliczania dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków, położonych na obszarze województwa mazowieckiego do przepisów ustawy o ochronie zabytków i o opiece nad zabytkami w brzmieniu obowiązującym od 9 września 2017 r., które umożliwiały ubieganie się o dotację również na prace przy zabytku wpisanym do gminnej ewidencji zabytków.

Zgodnie z art. 81 ust. 1 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami w trybie określonym odrębnymi przepisami dotacja na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru lub znajdującym się w gminnej ewidencji zabytków może być udzielona przez organ stanowiący gminy, powiatu lub samorządu terytorialnego, na zasadach określonych w podjętej przez ten organ uchwale. Sejmik Województwa Mazowieckiego w dniu 18 kwietnia 2011 r. podjął uchwałę w sprawie zasad udzielania i rozliczania dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytkach

wpisanych do rejestru zabytków, położonych na obszarze województwa mazowieckiego. Zgodnie z § 2 ust. 1 pkt 1-4 tej uchwały z budżetu Województwa Mazowieckiego mogą być udzielane dotacje celowe na finansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku ruchomym lub nieruchomym, jeśli zabytek ten spełnia łącznie następujące kryteria: znajduje się na stałe na terenie województwa mazowieckiego, jest dostępny publicznie, posiada istotne znaczenie historyczne, artystyczne lub kulturowe dla mieszkańców Województwa Mazowieckiego, jest wpisany do rejestru zabytków.

Ustawą z dnia 22 czerwca 2017 r. o zmianie ustawy o ochronie zabytków i o opiece nad zabytkami oraz niektórych innych ustaw²⁵ wprowadzono zmianę brzmienia art. 81 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Zmiana ta polegała na umożliwieniu ubiegania się o dotację na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane nie tylko przy zabytku wpisanym do rejestru, lecz także znajdującym się (wpisanym) w gminnej ewidencji zabytków. Uchwała Nr 54/11 Sejmiku Województwa Mazowieckiego z dnia 18 kwietnia 2011 r. do dnia 25 czerwca 2019 r. nie została zmieniona, a jednym z kryteriów przyznania dotacji jest wpis obiektu do rejestru zabytków.

Pani Tamara Brokowska, z-ca Dyrektora Departamentu Organizacji ds. Organizacji UMWM wyjaśniła, m.in., że pod koniec 2017 r. przeprowadzono analizę prawną pod kątem ewentualnej zmiany uchwały Nr 54/11 Sejmiku Województwa Mazowieckiego. Pierwszą wątpliwość wzbudził alternatywny zapis w art. 81 ust. 1 „przy zabytku wpisanym do rejestru lub znajdującym się w gminnej ewidencji zabytków”. Przyjęto stanowisko, że zarówno rejestr jak i ewidencja umożliwiały jednostce samorządu terytorialnego wybór zakresu wsparcia tak podmiotowego jak i przedmiotowego. Kolejną wątpliwością była interpretacja przepisu art. 77 pkt 16, który dotyczy zakupu materiałów konserwatorskich i budowlanych, niezbędnych do wykonania prac i robót, o których mowa w pkt. 1-15, jedynie przy zabytkach wpisanych do rejestru. Ponadto, wątpliwość budził również sposób wydawania pozwoleń na budowę, zgłaszania robót budowlanych i odbioru prac przy zabytkach wpisanych do gminnej ewidencji zabytków. W przypadku zabytków wpisanych do gminnej ewidencji, jedynie w odniesieniu do prac, które wymagają pozwolenia na budowę wymagane jest przeprowadzenie uzgodnienia z wojewódzkim konserwatorem zabytków. W pozostałych przypadkach pozwolenie wojewódzkiego konserwatora zabytków, ani żadne uzgodnienie nie jest wymagane. W związku z powyższymi wątpliwościami Departament Kultury, Promocji i Turystyki UMWM zarekomendował ogłoszenie naboru wniosków na podstawie obowiązującej uchwały Nr 54/11, a Zarząd Województwa Mazowieckiego pozytywnie przychylił się do tej propozycji.

(dowód: akta kontroli str. 679-680, 730-731)

²⁵ Dz. U. poz. 1595.

W okresie objętym kontrolą Samorząd Województwa Mazowieckiego rzetelnie określił potrzeby oraz podejmował skuteczne działania, w zakresie opieki i ochrony zabytków znajdujących się na terenie województwa, w tym zabytków stanowiących materialne dziedzictwo kulturowe mniejszości narodowych. M.in. w tym celu został opracowany i przyjęty wojewódzki program opieki nad zabytkami na lata 2018-2021. Program ten był efektem współpracy Samorządu Województwa Mazowieckiego z organami ochrony zabytków i jst i został poprzedzony diagnozą dotyczącą stanu ochrony zabytków na terenie województwa. Działania Samorządu Województwa Mazowieckiego w zakresie ochrony dziedzictwa mniejszości narodowych były realizowane przede wszystkim poprzez dofinansowywanie projektów realizowanych przez organizacje reprezentujące mniejszości narodowe oraz organizację imprez kulturalnych w ramach działań własnych. W 2018 r. na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane Samorząd Województwa Mazowieckiego udzielił 72 podmiotom dotacji w kwocie łącznej 6.000 tys. zł. Działania na rzecz ochrony dziedzictwa materialnego mniejszości narodowych podejmowały muzea prowadzone przez Samorząd Województwa Mazowieckiego. W latach 2016-2019 (do 27 czerwca) w ramach RPO WM 2014-2020 na zadania związane z ochroną zabytków Samorząd Województwa Mazowieckiego zawarł 80 umów, spośród których jedna dotyczyła ochrony zabytków wytworzonych przez mniejszości narodowe.

W ocenie NIK, ważnym elementem sprawowania opieki nad zabytkami, w tym również opieki nad zabytkami wytworzonymi przez mniejszości narodowe jest systematyczne, co cztery lata, przyjmowanie wojewódzkiego programu opieki nad zabytkami. Pozwoli to na systematyczny monitoring realizacji wyznaczonych zadań i ocenę, czy założone cele programu zostały osiągnięte. Podsumowanie realizacji czteroletniego programu powinno zaś stanowić diagnozę przy opracowaniu kolejnego programu opieki i ochrony zabytków. Równie ważnym jest, aby dotacje Samorządu Województwa Mazowieckiego na ochronę zabytków mogły być kierowane do obiektów wpisanych do gminnej ewidencji zabytków, co pozwoli objąć pomocą większą liczbę obiektów.

OBSZAR

2. Współpraca przy realizacji działań i celów ochrony materialnego dziedzictwa kulturowego mniejszości narodowych

Opis stanu faktycznego

Samorząd Województwa Mazowieckiego w latach 2016-2019 (do 3 lipca) współpracował z organizacjami mniejszości narodowych w zakresie ochrony ich dziedzictwa kulturowego. Współpraca ta polegała przede wszystkim na dofinansowaniu przez Samorząd Województwa Mazowieckiego przedsięwzięć (projektów) organizowanych i realizowanych przez organizacje mniejszości narodowych oraz współpracy Samorządu Województwa Mazowieckiego z organizacjami mniejszości narodowych podczas organizacji przedsięwzięć kulturalnych, których organizatorem był Samorząd Województwa Mazowieckiego. W ramach otwartych konkursów skierowanych do organizacji pozarządowych oraz

podmiotów, o których mowa w art. 3 ust. 3 ustawy o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie oraz zadań własnych wynikających z realizacji Strategii Rozwoju Kultury na lata 2015-2020, Samorząd Województwa Mazowieckiego udzielił dofinansowania do organizacji 16 imprez kulturalnych (15 imprez organizowanych przez mniejszość żydowską i jedną organizowaną przez mniejszość ormiańską). Samorządowe instytucje kultury województwa mazowieckiego współpracowały z organizacjami skupiającymi mniejszości narodowe przy organizacji ogółem 21 imprez kulturowych. Najliczniejszą grupę współpracującą przy organizacji imprez kulturalnych stanowiły organizacje reprezentujące mniejszość żydowską (16 imprez). W organizacji czterech wydarzeń współpracowano z organizacjami skupiającymi mniejszość ukraińską (dwa wydarzenia) i mniejszość białoruską, a przy organizacji jednej imprezy kulturalnej współpracowano z organizacją reprezentującą Ormian.

(dowód: akta kontroli str. 737-740)

Współpracę z jednostkami samorządu terytorialnego oraz organami ochrony zabytków w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego mniejszości narodowych podejmował samorządowe instytucje kultury województwa mazowieckiego. W 2016 r. miasto Płock udzieliło dotacji na rzecz Muzeum Żydów Mazowieckich (oddział Muzeum Mazowieckiego w Płocku). Państwowe Muzeum Etnograficzne w Warszawie współpracowało z Wojewódzkim Urzędem Ochrony Zabytków – oddziałem w Płocku przy renowacji jednego zabytku. W 2017 r. Muzeum Mazowieckie w Płocku współpracowało z miastem Płock (muzeum otrzymało dotację celową) oraz z gminą Słubice w ramach budowy Skansenu Osadnictwa Nadwiślańskiego w Wiaczeminie Polskim. W 2018 r. Muzeum Mazowieckie w Płocku kontynuowało współpracę z miastem Płock i gminą Słubice. Ponadto, w tym roku Muzeum w Płocku współpracowało z gminą Wyszogród w ramach współfinansowania Muzeum Wisły Środkowej Ziemi Wyszogrodzkiej oraz przy organizacji wystawy poświęconej żydom wyszogrodzkim i ziemi wyszogrodzkiej. W latach 2018-2019 "Muzeum Treblinka. Niemiecki nazistowski obóz zagłady i obóz pracy (1941-1944)" było objęte stałym nadzorem konserwatora.

(dowód: akta kontroli str. 735-736)

W latach 2016-2019 (do 3 lipca) do UMWM nie wpłynęły skargi lub wnioski dotyczące obiektów stanowiących dziedzictwo kulturowe mniejszości narodowych znajdujących się na terenie województwa mazowieckiego. Natomiast w dniu 26 kwietnia 2019 r. do UMWM wpłynęło pismo od Fundacji Ochrony Dziedzictwa Żydowskiego w Warszawie zawierające prośbę o uczestnictwo w upamiętnieniu cmentarza żydowskiego w Ciechanowie poprzez jego ogrodzenie wraz z posadowieniem Sali Pamięci Mieszkańców Ciechanowa Wyznania Mojżeszowego. W celu dokładnego zapoznania się ze sprawą oraz doprecyzowania oczekiwań ww. Fundacji, z-ca dyrektora Departamentu Kultury, Promocji i Turystyki UMWM skontaktował się telefonicznie z przedstawicielem Fundacji, a w dniu 31 maja 2019 r. odbyło się spotkanie z-cy dyrektora Departament z Prezydentem Miasta Ciechanowa. W odpowiedzi udzielonej ww. Fundacji (24 czerwca 2019 r.), Adam Struzik Marszałek Województwa Mazowieckiego wskazał m.in., że tegoroczny nabór wniosków zakończył się 13 marca 2019 r., zaś uzyskanie informacji

o przyszłorocznym naborze wniosków o dotacje możliwe będzie po uchwaleniu przez Sejmik Województwa Mazowieckiego budżetu na 2020 r.

(dowód: akta kontroli str. 736, 755-756)

Stwierdzone
nieprawidłowości

W działalności kontrolowanej jednostki w przedstawionym wyżej zakresie nie stwierdzono nieprawidłowości.

OCENA CZĄSTKOWA

Najwyższa Izba Kontroli ocenia pozytywnie współpracę Samorządu Województwa Mazowieckiego z jednostkami samorządu terytorialnego oraz organami ochrony zabytków w realizacji ochrony materialnego dziedzictwa kulturowego mniejszości narodowych. Współpraca ta wyrażała się przede wszystkim poprzez dofinansowanie oraz współorganizowanie organizacji imprez kulturalnych (spotkań, wystaw, projekcji i festiwali filmowych i kultury) organizowanych lub współorganizowanych przez podmioty reprezentujące mniejszości narodowe. Współpraca z jednostkami samorządu terytorialnego była realizowana poprzez samorządowe instytucje kultury podległe Samorządowi Województwa Mazowieckiego. Polegała ona na dofinansowywaniu przez jednostki samorządu terytorialnego prac renowacyjnych przy zabytkach.

IV. Wnioski

Wnioski pokontrolne

Przedstawiając powyższe oceny wynikające z ustaleń kontroli, Najwyższa Izba Kontroli wnosi o:

- 1) opracowywanie projektu wojewódzkiego programu opieki nad zabytkami w cyklu czteroletnim – zgodnie z obowiązującymi przepisami prawa;
- 2) podjęcie prac w celu zapewnienia zgodności uchwały Nr 54/11 Sejmiku Województwa Mazowieckiego z art. 81 ust. 1 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.

V. Pozostałe informacje i pouczenia

Prawo zgłoszenia
zastrzeżeń

Wystąpienie pokontrolne zostało sporządzone w dwóch egzemplarzach; jeden dla kierownika jednostki kontrolowanej, drugi do akt kontroli.

Zgodnie z art. 54 ust. 1 i 2 ustawy o NIK kierownikowi jednostki kontrolowanej przysługuje prawo zgłoszenia na piśmie umotywowanych zastrzeżeń do wystąpienia pokontrolnego, w terminie 21 dni od dnia jego przekazania. Zastrzeżenia zgłasza się do dyrektora Departamentu Nauki, Oświaty i Dziedzictwa Narodowego NIK. Prawo zgłoszenia zastrzeżeń, zgodnie z art. 61b ust. 2 ustawy o NIK, nie przysługuje do wystąpienia pokontrolnego zmienionego zgodnie z treścią uchwały w sprawie zastrzeżeń.

Zgodnie z art. 62 ustawy o NIK należy poinformować Najwyższą Izbę Kontroli w terminie 21 dni od dnia otrzymania wystąpienia pokontrolnego, o sposobie wykorzystania uwag i wykonania wniosków pokontrolnych oraz o podjętych działaniach lub przyczynach niepodjęcia tych działań.

W przypadku wniesienia zastrzeżeń do wystąpienia pokontrolnego, termin przedstawienia informacji liczy się od dnia otrzymania uchwały o oddaleniu zastrzeżeń w całości lub zmienionego wystąpienia pokontrolnego.

Warszawa, dnia 27 lipca 2019 r.

Najwyższa Izba Kontroli
Departament Nauki, Oświaty
i Dziedzictwa Narodowego

Dyrektor

Piotr Prokopczyk

WICEDYREKTOR
Departament Nauki, Oświaty
i Dziedzictwa Narodowego

Ilona Kielan-Glińska

Grzegorz Jasionek
Doradca ekonomiczny

